

Conferència de Mons. Fernando Ocáriz sobre l'acció social del cristià

Text de la conferència que Mons. Fernando Ocáriz ha pronunciat a Roma amb motiu de la jornada de diàleg "Be to Care" organitzada pel comitè encarregat del centenari de la fundació de l'Opus Dei. El títol de la conferència inaugural és "Engrandir el cor" i recull algunes consideracions sobre l'acció social del cristià tenint en compte el missatge de sant Josepmaria.

29/09/2022

Engrandir el cor

Algunes consideracions sobre l'acció social del cristià tenint en compte el missatge de sant Josepmaria

Paraules de Mons. Fernando Ocáriz,
prelat de l'Opus Dei

Roma, 29.IX.2022

Amb motiu del desè aniversari d'*Harambee*, Mons. Xavier Echevarría va pronunciar la conferència *El corazón cristiano, motor del desarrollo social.*^[1] Amb els 20 anys d'aquesta iniciativa, i en el marc d'aquesta *Jornada sobre innovació social*, voldria continuar les reflexions del meu predecessor. D'acord amb la doctrina social de l'Església i del missatge de sant

Josepmaria, m'aturaré sobre la dimensió social de la vocació cristiana.

Fa deu anys, Mons. Xavier ens recordava que el diàleg entre Jesús i un doctor de la Llei expressa que l'amor a Déu és inseparable de l'amor als altres: “un d'ells, que era mestre de la Llei, per provar-lo li va fer aquesta pregunta: —Mestre, quin és el manament més gran de la Llei?

Jesús li digué: —Estima el Senyor, el teu Déu, amb tot el cor, amb tota l'ànima i amb tot el pensament.

Aquest manament és el més gran i el primer. El segon li és semblant:

Estima els altres com a tu mateix (Mt 22, 35-39)”.^[2]

És important tenir present la dimensió relacional de la persona.

Benet XVI, a l'encíclica *Caritas in veritate*, afirma que “la criatura humana, de naturalesa espiritual, es realitza en les relacions

interpersonals. Com més les viu de manera autèntica, més madura també en la pròpia identitat personal”. Aquesta realitat “obliga a un *aprofundiment crític i valoratiu de la categoria de la relació (...)*” i ajuda a “captar amb claredat la dignitat transcendent de l’home”.^[3]—

Vosaltres, amb maneres i perspectives molt diverses, us dediqueu professionalment a cuidar i dignificar persones, especialment les més necessitades. Sabeu per experiència que, tot i que les institucions i les estructures siguin necessàries, per aconseguir el veritable desenvolupament integral també cal la trobada entre persones, crear els contextos i les condicions perquè el desenvolupament es pugui produir, perquè la persona tingui l’oportunitat de perfeccionar-se en totes les seves dimensions. Com a deixebles de Jesucrist, estem cridats

per un nou títol —el de cristians— a cuidar les persones, a cuidar el món.

Què veiem al món? Juntament amb noves possibilitats de promoció humana ofertes pels avenços en salut, tecnologia, comunicacions i tants exemples inspiradors, afloren les injustícies i les ferides per les quals sagna la humanitat. “Al món actual, la pobresa presenta molts rostres diversos: malalts i ancians que són tractats amb indiferència, la solitud que experimenten moltes persones abandonades, el drama dels refugiats, la misèria en què viu bona part de la humanitat a conseqüència moltes vegades d’injustícies que clamen al Cel.”^[4] —

Com us deia també en una carta del 2017, “Res d’això no ens pot resultar indiferent”, tots i totes estem cridats a “posar en moviment la *«imaginació de la caritat»* per portar el bàlsam de

la tendresa de Déu a tots els nostres germans que passen necessitat”.^[5]__

Quan els éssers humans ignoren o es desentenien de la seva condició de ser fills de Déu, totes les seves relacions queden afectades: amb un mateix, amb els altres i amb la creació. Com ha dit el Papa Francesc, la interdependència es transforma en dependències, “perdem aquesta harmonia d’interdependència en la solidaritat”.^[6]__

Som responsables de cuidar el món, establint relacions fundades en la caritat, la justícia i el respecte, especialment superant la malaltia de la indiferència. Sant Joan Pau II va escriure: «Sí, cada home és “guarda del seu germà”, perquè Déu confia l’home a l’home.»^[7]__

Bona part de les iniciatives a les quals representeu han nascut per inspiració de sant Josepmaria. I molts de vosaltres, a partir de la mateixa

inspiració, treballeu en organitzacions de signes i orientacions diverses, perquè us heu sentit empesos a “fer alguna cosa”, a no quedar-vos de braços plegats.

És en el nucli de l'esperit de l'Opus Dei convertir les realitats ordinàries en lloc de trobada amb Déu i de servei als altres; l'aspiració de persones madures, sensibles cap als altres i professionalment competents, que busquen fer del món un lloc més just i fratern. “Estimar el món apassionadament”, implica conèixer-lo, cuidar-lo i servir-lo.

L'actitud davant de les necessitats socials la resumia sant Josepmaria en una carta publicada als anys cinquanta del segle passat: “Un cristià no pot ser individualista, no es pot desentendre dels altres, no pot viure egoistament, d'esquena al món: és essencialment social, membre responsable del Cos Místic de Crist”.^[8]

De la mà del fundador de l'Opus Dei, en aquesta sessió m'aturaré en quatre dimensions: l'espiritual, la professional, la personal i la col·lectiva.

La dimensió espiritual

Podria semblar utòpic pensar que som capaços de fer alguna cosa per pal·liar el sofriment de la humanitat. Tanmateix, sabem que és Jesús qui carrega amb el dolor humà. Les nafres al seu costat, a les seves mans i als seus peus recorden les nafres del món. I Jesús ens ha dit: “tot allò que fèieu a un d'aquests germans meus més petits, a mi m'ho fèieu”.^[9]

El camí d'identificació amb Crist va transformant el cor humà i l'obre a la caritat. La unió amb el Senyor, en els sagraments i en l'oració, porta a descobrir al proïsme i les seves necessitats i a fer menys atenció a un mateix. La caritat canvia la mirada. “La caritat de Crist no és només un

bon sentiment en relació amb el
proïisme; no es para en el gust per la
filantropia. La caritat, infosa per Déu
en l'ànima, transforma des de la
intel·ligència i la voluntat:
fonamenta sobrenaturalment
l'amistat i l'alegria d'obrar bé”.^[10]_____

Fa un temps, en una carta us
convidava a demanar al Senyor que
ens engrandís el cor, que ens donés
un cor a la seva mida “perquè hi
entrin totes les necessitats, els dolors,
els sofriments dels homes i les dones
del nostre temps, especialment dels
més febles.”^[11]_____ Un cor orant, al mig
del món, que sosté i acompanya els
altres en les seves necessitats.

La identificació amb Jesús ens obre a
les necessitats dels altres. Alhora, el
contacte amb el necessitat ens porta
a Jesús. Per això, sant Josepmaria
escrivia: *“Els pobres —deia aquell
amic nostre— són el meu millor llibre
espiritual i el motiu principal per a les*

meves pregàries. Em dolen ells, i Crist em dol amb ells. I, perquè em dol, comprenc que l'estimo i que els estimo”.^[12]

Jesús va tenir predilecció pels pobres i pels qui patien, però també va voler ser ell mateix necessitat i víctima. En la persona que pateix s'entreveu Jesús que ens parla, com recordava el papa Francesc: “Sabem aprendre dels pobres, trobar en ells el rostre de Crist i deixar-nos evangelitzar per ells?”.^[13]

Des de l'Església primitiva s'ha entès que el missatge Evangèlic passava per la preocupació pels pobres i que és un signe recognoscible d'identitat cristiana i un element de credibilitat.^[14]

La dimensió professional

Desitgem posar Crist al cor de totes les activitats humanes, santificant el treball professional i els deures ordinaris del cristià. Aquesta missió es desenvolupa al mig del carrer, en

la societat, especialment amb el treball. Com ens recorda sant Josepmaria, el “treball corrent —bé sigui humanament humil o bé brillant— és d’un gran valor i pot ésser un mitjà eficaçíssim per estimar i servir Déu i els altres homes”. I convida tothom “a treballar —amb plena autonomia, de la manera que els sembli millor— per esborrar les incomprensions i les intoleràncies entre els homes i perquè la societat sigui més justa”.^[15]

Per a qui vol seguir Crist, qualsevol treball és una oportunitat de servir els altres i, especialment, els més necessitats. Hi ha professions en les quals aquesta repercussió social es produeix d’una manera més immediata o evident, com en el vostre cas, el treball en organitzacions centrades a millorar les condicions de vida de persones o grups desfavorits. Però aquesta dimensió de servei no és només per a

alguns, ha de ser present en qualsevol treball honrat.

Des que sant Josepmaria va començar a difondre el seu missatge, deia que per santificar el món no era necessari canviar de lloc, professió o ambient. Es tracta que un mateix canviï en el lloc on es troba.

En l'ideal cristià del treball conflueixen la caritat i la justícia. Lluny de les lògiques de l'“èxit”, el servei als altres és el millor paràmetre de l'acompliment laboral d'un cristià. Satisfer les exigències de la justícia en el treball professional és un objectiu alt i ambiciós; complir les obligacions d'un mateix no sempre és fàcil i la caritat va sempre més lluny, demanant a cadascuna i a cadascun que surtin generosament d'un mateix cap als altres.

En la paràbola del bon samarità, l'hostaler passa com en segon pla: només es diu que va actuar

professionalment. La seva conducta ens recorda que l'exercici de qualsevol tasca professional ens dona l'ocasió de servir els qui pateixen necessitat.

De vegades, es podria insinuar la temptació de “refugiar-se en el treball”, en el sentit de no descobrir-ne la dimensió social transformadora, i conformar-nos amb un fals espiritualisme. El treball santificat és sempre una palanca de transformació del món, i el mitjà habitual a través del qual s'haurien de produir els canvis que dignifiquen la vida de les persones, de manera que la caritat i la justícia amarín veritablement totes les relacions. El treball fet així podrà contribuir a purificar les estructures de pecat,^[16] convertint-les en estructures en què el desenvolupament humà integral sigui una possibilitat real.

La fe ens ajuda a mantenir la confiança en el futur. Com assegurava sant Josepmaria, “la nostra labor apostòlica contribuirà a la pau, a la col·laboració dels homes entre si, a la justícia, a evitar la guerra, a evitar l’aïllament, a evitar l’egoisme nacional i els egoismes personals: perquè tots s’adonaran que formen part de tota la gran família humana, que està dirigida per voluntat de Déu a la perfecció. Així contribuïrem a treure aquesta angoixa, aquest temor per un futur de rancors fratricides, i a confirmar en les ànimes i en la societat la pau i la concòrdia: la tolerància, la comprensió, el tracte, l’amor”.^[17]

La dimensió personal

El missatge de l’Opus Dei ens impulsa a esforçar-nos per la transformació del món a través del treball. Això inclou també “tenir compassió”, com el samarità,^[18] com exigència de

l'amor, que porta la llei (“el que és obligatori”), a la seva plenitud.^[19]_____

L'amor fa que la nostra llibertat estigui cada vegada més disposada i preparada per fer el bé.

Escrivia sant Josepmaria en una carta datada del 1942: “La generalització dels remeis socials contra les plagues del sofriment o de la indigència —que fan possible avui assolir resultats humanitaris que en altres temps ni se somiaven— no podrà suplantar mai la tendresa eficaç —humana i sobrenatural— d'aquest contacte immediat, personal, amb el proïsme: amb aquell pobre d'un barri proper, amb aquell altre malalt que viu el seu dolor en un hospital immens (...)”.^[20]_____

Es presenta davant nostre un panorama amplíssim en la família i en la societat, i un cor eixamplat intentarà tenir cura dels seus pares ancians, donar almoïna, interessar-se

pels problemes dels veïns, resar per un amic atabalat per una preocupació, visitar un parent malalt a l'hospital o a casa seva, parar-se a parlar amb una persona que viu al carrer que veiem habitualment, escoltar pacientment, etc.

D'ordinari, no es tracta de sumar noves tasques a les que ja fem; es tracta més aviat de procurar manifestar des de la identitat d'un mateix l'amor de Crist als altres. La pregunta sobre la caritat no és només què he de fer, sinó, abans, qui soc per a l'altre i qui és l'altre per a mi.

En aquest cultiu diari de la solidaritat ens trobem amb els altres i, així, les necessitats dels altres es converteixen també en un punt de trobada entre persones de bona voluntat, cristianes o no, però unides davant de les situacions de pobresa i injustícia.

Aquest diàleg amb la necessitat i la vulnerabilitat segurament tindrà com a resultats una pell sensible i una vida d'oració propera a la realitat. Estarem preparats per prendre decisions de més austeritat personal, evitant el consumisme, la part atractiva de la novetat, el luxe... i sabrem renunciar a béns innecessaris que potser ens podríem permetre per la nostra situació professional. Serem així permeables al canvi personal, a tenir les orelles obertes a l'Esperit Sant i a escoltar el que ens diu a través de la pobresa.

La relació de Crist amb els necessitats és un a un. Certament, les obres col·lectives són necessàries, però la caritat és personal, perquè així és la nostra relació amb Déu. En una cristiana o en un cristià madur, el desplegament de les obres de misericòrdia^[21] viscudes personalment flueix de manera orgànica, igual com un arbre que,

mentre creix, dona més fruit i ombra. Des d'aquesta perspectiva, es percep també la complementarietat que existeix entre les diverses manifestacions de l'apostolat personal i la generositat amb els necessitats.

Sant Josepmaria descrivia la transcendència social de la caritat personal al mig del món, acudint a l'exemple dels fidels de l'Església primitiva: “així van actuar els primers cristians. No tenien, per raó de la seva vocació sobrenatural, programes socials ni humans per complir; però estaven penetrats d'un esperit, d'una concepció de la vida i del món, que no podia deixar de tenir conseqüències en la societat en què es movien”.^[22]_____

La dimensió col·lectiva

No vull deixar d'agrair el bé que feu a través de les labors inspirades per sant Josepmaria i als qui treballau,

també inspirats per ell, en diferents organitzacions que prestin un servei directe als més necessitats. Penso en aquell jove sacerdot que cuidava pobres i malalts al Madrid dels anys trenta del segle xx. La “pedra caiguda al llac”^[23] ha arribat lluny. Tot i que som conscients de les nostres limitacions, donem gràcies a Déu i li demanem ajuda per millorar i continuar.

Les obres col·lectives mantenen viva la sensibilitat social cristiana i són una expressió civil i pública de misericòrdia. Com diu el *Compendi de la doctrina social de l'Església*, “en molts aspectes, el proïsme que hem d’estimar es presenta “en societat” (...): estimar-lo en el pla social significa, segons les situacions, servir-se de les mediacions socials per millorar la seva vida, o bé eliminar els factors socials que causen la seva indigència. L’obra de misericòrdia amb què es respon aquí

i ara a una necessitat real i urgent del proïsme és, indubtablement, un acte de caritat; però és un acte de caritat igualment indispensable l'esforç dirigit a organitzar i estructurar la societat de manera que el proïsme no hagi de patir la misèria, sobretot quan aquesta es converteix en la situació en què es debaten un immens nombre de persones i, fins i tot, pobles sencers, una situació que assumeix, avui, les proporcions d'una veritable *qüestió social mundial*".^[24]

Sant Josepmaria recordava que "l'Opus Dei [ha de ser present] on hi ha pobresa, on hi ha manca de feina, on hi ha tristesa, on hi ha dolor, perquè el dolor es porti amb alegria, perquè la pobresa desaparegui, perquè no falti la feina —perquè formem la gent de manera que la pugui tenir—, perquè posem Crist a la vida de cadascú, en la mesura que vulgui, perquè som molt amics de la

llibertat”.^[25] Amb les limitacions pròpies de les institucions humanes, les realitats col·lectives promogudes pels fidels de l’Opus Dei intenten també encarnar i expressar l’esperit de servei en l’àmbit social.

En la vostra activitat es fusionen totes les dimensions que considerem: fonament espiritual, treball professional i cura dels necessitats considerats com a grup (caritat social) en el qual s’afirma també la dignitat de cadascú (caritat personal). S’uneix així la competència professional necessària d’una àrea que requereix cada vegada més especialització amb l’esperit cristià expressat en les obres de misericòrdia. Es podria dir que els qui promoueu o col·laboreu amb aquestes labors aspireu a ser alhora samaritans i hostalers.

D’altra banda, cada labor col·lectiva, i no només les directament

percebudes com a “socials”, pot tenir una dimensió social explícita, una preocupació per l’entorn, unes finalitats de servei als altres, una manera de relacionar-se amb els pobres, una intenció de reconciliar el món amb Déu... Tota obra col·lectiva d’inspiració cristiana (una escola, una universitat, una escola de negocis, un hospital, una residència, etc.), tot i que la seva missió immediata no consisteixi a afavorir col·lectius necessitats, ha d’integrar al seu *ethos* aquest tret central del cristianisme que és la caritat social.

En aquest sentit, és lògic que cada labor col·lectiva es preguntí habitualment sobre les expressions pràctiques i tangibles de la seva contribució social i del seu servei a les persones més necessitades. Aquesta contribució és un efecte connatural d’aquesta activitat, no un simple afegit.

Convé preguntar-se, “des que existeix aquesta iniciativa, a quines necessitats socials intenta donar resposta?, en què ha millorat l’entorn?”. El Senyor ens demana que, des de la imaginació de la caritat, reflexionem sobre aquest aspecte en cada labor.

En l’horitzó del centenari de l’Opus Dei (2028-2030)

Els anys vinents ofereixen una ocasió especial per revitalitzar el servei als necessitats de manera personal o col·lectiva, tenint més consciència de la seva importància en el missatge de sant Josepmaria. En això són especialment valuoses les idees i les propostes dels qui us dediqueu d’una manera immediata a aquest àmbit.

Juntament amb els temes que proposareu, suggereixo dues possibles línies de reflexió.

Treballar amb els altres. Sant Josepmaria va animar sempre els fidels de l'Obra a obrir-se en ventall, a treballar amb moltes altres persones, també no catòliques i no cristianes, en projectes de servei. La globalització ha provocat que la distribució dels recursos, les migracions, la falta d'accés a l'educació, la concatenació de crisis econòmiques, les pandèmies i altres reptes afectin cada vegada més persones. Es percep vivament la dependència mútua de la família humana i es mira el món com una llar compartida. Cada vegada es fan més indispensables les institucions de desenvolupament de tota mena i s'obre pas la idea de col·laboració i coordinació de coneixements i esforços. En un moment en què el sofriment és en certa manera global, ens hauríem de sentir més que mai fills d'un mateix Pare.

Investigació i estudi. La vostra labor us col·loca en observatoris des dels quals podeu entreveure tendències de futur. Aquesta posició, unida a experiències dilatades de treball en l'àrea de desenvolupament en diferents cultures i països, permet pensar en espais específics d'investigació i d'estudi. Això podria donar lloc a propostes de bones pràctiques, programes de formació de voluntaris, tasques de consultoria, convocatòries de congressos i trobades amb institucions similars per la matèria o afinitats regionals, acords amb centres acadèmics per aprofundir sobre temes socials des de diferents perspectives, unint el treball sobre el terreny amb la investigació acadèmica. Aquestes possibilitats recorden l'aspiració de sant Josepmaria, que veia els cristians "*in ipso ortu rerum novarum*", en el mateix origen dels canvis socials.

M'agradaria concloure amb altres paraules fortes i estimulants de sant Josepmaria: “Un home o una societat que no reaccioni davant les tribulacions o les injustícies, i que no s'esforci per alleujar-les, no són un home o una societat a la mesura de l'amor del Cor de Crist. Els cristians —conservant sempre la més àmplia llibertat a l'hora d'estudiar i de dur a la pràctica les diverses solucions i, doncs, amb un lògic pluralisme—, han de coincidir en l'afany idèntic de servir la humanitat. Altrament, llur cristianisme no serà la Paraula i la Vida de Jesús: només serà una disfressa, una enganyifa de cara a Déu i de cara als homes”.^[26]

Tant de bo la reflexió que comenceu avui amb vista al centenari de l'Obra serveixi per aprofundir en aquesta crida del nostre fundador, i a concretar-la en el pla espiritual i personal, en el treball professional i en totes les iniciatives socials i

educatives que, d'una manera o d'una altra, troben inspiració en el seu missatge. En aquest camp, com en d'altres, es poden aplicar les paraules de sant Josepmaria: tot està fet i tot està per fer. Segur que ens animaria a continuar somiant.

[1] Xavier Echevarría, conferència *El corazón cristiano, motor del desarrollo social*, octubre del 2012, Pontificia Universidad de la Santa Cruz.

[2] *Ibídem*

[3] Benet XVI, *Caritas in veritate*, 29.06.2009, núm. 53, en cursiva a l'original.

[4] Fernando Ocáriz, *Carta pastoral*, 14.II.2017, núm. 31.

[5] *Ibídem*

[6] Francesc, *Audiència general*, 2.IX. 2020.

[7] Sant Joan Pau II, encíclica *Evangelium vitae*, 25.III.1995, núm. 19.

[8] Sant Josepmaria, *Cartas (Vol. I)*, edició crítica i anotada, preparada per Luis Cano, Rialp, Madrid 1a edició, 2020, Carta núm. 3, 37d, p. 188.

[9] *Mt* 25, 40.

[10] Sant Josepmaria Escrivá, *Es Cristo que pasa, edición critico-histórica preparada por Antonio Aranda*, Rialp, 2013, Madrid, homilía *El respeto cristiano a la persona y su libertad*, 71d, p. 442.

[11] Fernando Ocáriz, *Carta pastoral*, 14.II.2017, núm. 31.

[12] Sant Josepmaria, *Solc*, núm. 827.

[13] Francesc, *Mensaje V Jornada mundial de los Pobres*, 14.XI.2021.

[14] Cf. Benet XVI, encíclica *Deus caritas est*, 25.XII.2005, núm. 20.

[15] Sant Josepmaria, *Conversaciones con monseñor Escrivá de Balaguer, edición crítico-histórica preparada bajo la dirección de José Luis Illanes*, Rialp, Madrid, 2012, núm. 56.

[16] Cf. Sant Joan Pau II, encíclica *Sollicitudo rei socialis*, 30.XII.1987, núm. 36.

[17] Sant Josepmaria, *cit.*, *Cartas (Vol. I)*, Carta núm. 3, núm. 38a i 38b, p. 188-189.

[18] Cf. *Lc* 10, 33.

[19] Cf. *Rm* 13, 8-10.

[20] Sant Josepmaria, Carta 24.X.1942, núm. 44: AGP, sèrie A.3, 91-7-2.

[21] Cf. *Catecisme de l'Església catòlica*, núm. 2447.

[22] Sant Josepmaria, *Carta 9.I.1959*, núm. 22.

[23] Sant Josepmaria, *Camí*, núm. 831.

[24] *Compendi de la doctrina social de l'Església*, núm. 208.

[25] Sant Josepmaria, *Una mirada hacia el futuro desde el corazón de Vallecas*, Madrid, 1998, p. 135 (paraules pronunciades l'1.X.1967).

[26] Sant Josepmaria, *És Crist que passa, cit.*, núm. 167.